

MARY

SHELLEY

*Viimeinen
ihminen*

NTAMO

Viimeinen ihminen

MARY
SHELLEY
*Viimeinen
ihminen*

SUOMENTANUT

Antti
Immonen

NTAMO
Helsinki
2022

KIITOKSET

Taiteen edistämiskeskus ja FILI

Taiteen edistämiskeskus
Centret för konstfrämjande
Arts Promotion Centre Finland

Teoksen kääntämiseen
on myönnetty FILIn
suomennostukea.

© 2022 suomentaja

ISBN 978-952-215-867-3

ALKUTEOS

Mary Wollstonecraft Shelley, *The Last Man*.
Colburn, London 1826.

ULKOASU & TAITTO

Göran de Kopior

KANNEN KUVA

Joshua Shaw, *The Deluge Towards Its Close* (n. 1813),
öljy kankaalle, 126,6 x 167,6 cm,
The Metropolitan Museum of Art,
New York, Yhdysvallat

VALMISTAJA

BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

NTAMO

Helsinki 2022
www.ntamo.net

*Älköön kukaan tään jälkeen tutkistelko,
kuinka hälle tai hänen lapsilleen on käyvä.*

MILTON

I

OSA

KIRJOITTAJAN JOHDANTO

Kävin Napolissa 1818. Joulukuun kahdeksantena päivänä matkatoverini ja minä menimme lahden yli vierailemaan muinaisjäännöksillä, joita on siellä täällä pitkin Baiaen rantoja. Tyyäni, puhdas ja hohtava merivesi peitti vanhojen roomalaisten huviloiden jäänteitä, jotka merilevä oli kietonut syleilyynsä ja auringonsäteet saivat säkenöimään timanttien lailla. Galateakin olisi voinut lipua tuon sinisen ja kuulaan aineksen kannattelemana simpukankuorivaunuissaan, tai Kleopatra olisi saattanut purjehtia taikalaivallaan näissä vesissä kernaammin kuin Niilillä. Oli talvi, mutta ilma vaikutti pikemminkin varhaiskeväiseltä. Miellyttävä lämpö auttoi levollisen ilon tuntemuksiin, joita jokainen matkalainen kokee lähtiessään vain vitkutellen ja vastahakoisesti pois Baiaen rauhallisten lahtien ja kimmeltävien niemien huomasta.

Poikkesimme niin sanotuilla ElySIONIN kentillä ja AVERNUSJÄRVellä ja vaelsimme erilaisten rauniotemppeleiden, kylpylöiden ja klassisten paikkojen lomitse. Lopulta saavuimme Cumaen sibyllan kolkolle luolalle. Oppaillamme oli leimuavat soihdut, jotka hohtivat punaisina ja hämyisinä pimeillä salateillä, ja meitä nälkäisenä ympäröivä pimeys vaikutti imevän valoa kitaansa koko ajan ahnaammin. Kuljimme luonnon muovaamassa käytävässä, joka vei kohti toista holvia, ja tiedustelimme, emmekö voisi mennä sinnekin. Oppaat näyttivät, kuinka heidän soihtunsa heijastuivat tunnelin lattiaa peittävästä vedestä, ja antoivat meidän tehdä siitä omat päätelmämme. He kuitenkin samalla pahoittelivat asiaa, sillä reitti johti sibyllan luolaan. Uteliaisuutemme

ja intomme vain yltyivät tästä, joten vaadimme saada yrittää. Kuten tällaisten tempausten edellä yleensä tapahtuu, nytkin vaikeudet vähenivät tarkastelemalla tilannetta. Löysimme määrän kulkuväylämme kummaltakin puolelta ”jalansijaa, mihin jäädä levähtämään”.

Viimein saavuimme suureen, tyhjään ja pimeään onkaloon, jota oppaamme väitti sibyllan luolaksi. Olimme sangen pettyneitä. Tutkimme silti tilan huolellisesti, aivan kuin paljaissa kallioseinissä olisi yhä voinut olla merkkejä sen taivaallisesta asukista. Yhdellä seinustalla oli pieni kulkuaukko. Kysyimme, minne siitä pääsisi. Voisimmeko koettaa?

– *Questo poi, no*, sanoi vauhkon näköinen oppaamme soihtuineen, – siitä etenee vain pienen matkaa, eikä kukaan koskaan käy siellä.

– Taidan kuitenkin kokeilla, totesi matkakumppanini, – saattaahan se vaikka johtaa oikeaan luolaan. Menenkö yksin vai tuletko mukaan?

Ilmaisin olevani valmis, mutta oppaamme vastustivat aiettamme. He kertoivat vuolaasti syntyperäisellä napolilaismurteellaan, jota me emme ymmärtäneet kovin hyvin, että siellä olisi kummituksia, että katto putoaisi niskaamme, että juuttuisimme kiinni, että hukkuisimme äkkisyvään. Ystäväni katkaisi vuodatuksen ottamalla mieheltä soihdun, ja me jatkoimme eteenpäin omin neuvoin.

Käytävä, jossa mahduimme alkupäässäkin kävelemään vain hädin tuskin, kaventui ja madaltui pian entisestään. Könsimme jo lähes kyykkysillämme, mutta emme antaneet periksi. Lopulta tulimme avarampaan tilaan, jossa katto oli korkeammalla. Mutta juuri kun onnittelimme itseämme tästä käänteestä, ilmavirta sammutti soihtumme ja jäimme pilkkopimeään.

Toisin kuin oppaillamme, meillä ei ollut mukana mitään tulentekovälineitä – ainoa mahdollisuutemme oli palata samaa tietä kuin olimme tulleetkin. Tunnustelimme käsillämme hapuillen kallioholvimme seinämää löytääksemme käytävän suun, ja jonkin ajan kuluttua kuvittelimme jo onnistuneemme. Löydöksemme paljastui kuitenkin toiseksi käytäväksi, joka selvästikin nousi ylöspäin. Tunneli päättyi nähdyn tapaiseen laajempaan tilaan. Jostain, emme osanneet sanoa mistä, väikkyi valoa, joka loi perin heikkoa kajoaan pimeyteen.

Vähitellen silmämme tottuivat hämärään. Havaitsimme, ettei luolasta lähtenyt minkäänlaista pidemmälle johtavaa käytävää. Pystyisimme kuitenkin kiipeämään sen seinää pitkin lähelle kattoa hämöttävän tunnelin suulle. Se vaikutti meistä helpommalta reitiltä, ja samassa huomasimme, että kajastava valo oli peräisin juuri sieltä. Kavuttuamme suurin ponnistuksin ylös jatkoimme toiseen, valoisampaan käytävään, joka edellisen tavoin vietti ylöspäin.

Kun olimme sinnikkäästi tarponeet useita tällaisia nousevia tunneleita, saavuimme tilavaan luolaan, jonka katto kaareutui yllämme kuin kupoli. Sen keskellä pilkistävästä reiästä pääsi sisään taivaan valoa. Aukko oli kuitenkin kasvanut umpeen piikkipensaita ja ryteikköä. Nämä toimivat eräänlaisena valoverhona, joka loi asumukseen vakavamielistä uskonnollista hämyään. Luola oli lavea ja lähes ympyrän muotoinen, ja sen yhdellä sivustalla kohosi suunnilleen kreikkalaisen divaanin kokoinen kivinen penkki. Ainoa merkki siitä, että täällä oli ollut elämää, oli täydellisen lumivalkea vuohen luuranko. Päällämme sijaitsevalla kukkulan rinteellä laiduntaessaan eläin ei kaiketi ollut huomannut syvännettä, johon oli sitten päästikkaa pudonnut. Onnettomuudesta oli ehkä jo aikapäiviä, ja läpeä onkalon katossa peitti satojen kesien kasvu.

Luolan rakenteiden päällä oli kasapäin puiden lehtiä ja kuorenkappaleita, ja kaikkea peitti valkoinen tomukerros, joka muistutti ohutta kalvoa maissintähkänraakiletta suojaavien vihreiden suojalehtien sisäpinnalla. Tänne saakka pinnisteltymme istahdimme uuvuksissa kivipenkille. Silloin korviimme kantautui lampaiden kellojen kilkatusta ja paimenpojan huudahduksia.

Viimein ystäväni, joka oli poiminut maasta muutamia siellä täällä lojuvia lehtiä, alkoi puhua.

– Tämä on sibyllan luola. Nämä ovat sibyllan lehtiä.

Tarkemmin katsoen lehdistä, kaarnasta ja muista aineksista erottui kirjaimia. Sitäkin hämmästyttävämmiin niihin oli kirjoitettu monilla kielillä: osaa ystäväni ei tunnistanut lainkaan, mutta ainakin siellä oli muinaista kaldeaa ja egyptiläisiä hieroglyfejä, yhtä vanhoja kuin pyramidit. Mikä vielä oudompaa, jotkin kirjoituksista oli laadittu nykykielillä, englanniksi ja italiaksi. Emme paljon saaneet niistä selkoa hämärissä, mutta ne vaikuttivat sisältävän profetioita, seikkaperäisiä tilintekoja hiljattaisista tapahtumista ja hyvin tunnettuja nykyaikaisia nimiä. Monin paikoin näihin vähälukuisiin ja pieniin lappusiin oli myös raapustettu voitonriemuisia huudahduksia tai murheellisia tappion sanoja.

Tämä oli todellakin Sibyllan luola. Ei aivan Vergiliuksen kuvaaman kaltainen, mutta koko tämä maa oli niin kauttaaltaan maanjäristysten ja tulivuorenpurkausten riepoma, että muutos kävi järkeen, vaikka aika olikin hävittänyt tuhon merkit. Luultavasti näiden lappusten säästyminen johtui luolan suuaukon sulkeneen onnettomuuden lisäksi myös nopeasti tiheytyneestä kasvillisuudesta, joka teki onkalon ainoasta räppänästä myrskynkestävän. Poimimme pikaisesti mukaamme sellaisia lehtiä, joiden kirjoituksen ainakin toinen meistä ymmärtäisi. Aarteet käsissämme hyvästelimme sen jälkeen luolan, joka

erottui vain hämärästi kattoaukon valossa, ja palasimme vaivalloisesti takaisin oppaidemme luo.

Kävimme Napolin-vierailumme aikana vielä useita kertoja luolalla, joskus keskenämmeekin, purjehtien auringon valaisteman meren yli, ja joka kerta saimme haalittua lisää lehtiä talteen. Sitten olen töikseni ratkonut noiden pyhien muinaisjäännösten salakieltä, elleivät maailman ongelmat ole vaatineet huomiotani toisaalle tai mielentilani estänyt minua tekemästä sen laatuksia tutkimuksia. Noiden lehtien ihmeelliset ja kaunopuheiset merkitykset ovat taajaan palkinneet uurastukseni, lohduttaneet surujani ja siivittäneet mielikuvitukseni uskaliaaseen lentoon ihmisluonnon ja -mielen äärettömiin syvyyksiin. Työni ei silloin ollut yksinäistä, mutta tuo aika on nyt mennyt. Ja poikkeuksellisen ja verrattoman kumppanini menehtymisen myötä ponnistuksistani katosi myös rakkain palkintoni –

*di mie tenere frondi altro lavoro
cerdea mostrarte; et qual fero pianeta
ne 'nvidiò in seme, o mio nobil tesoro?*

Esitän nyt lukijoille viimeisimmät seikat, jotka löysin noista hauraista sibyllan lehdistä. Niin hajanaisia ja toisiinsa liittymättömiä ne olivat, että minun on ollut pakko yhdistellä niitä ja muokata johdonmukaiseen asuun. Mutta pääpaino on näihin runollisiin rapsodioihin sisältyvissä totuuksissa ja jumalallisessa intuitiossa, jonka Cumaen neito sai taivaasta.

Olen usein hämmästellyt tuon roomalaisen runoilijattaren säkeiden aiheita ja hänen tapaansa kirjoittaa englanniksi. Toisinaan olen ajatellut, että hämärrien ja sekasortoisten säkeiden nykymuoto on minun tulkintaani, omaa käsialaani. Aivan kuin jos sattuisimme antamaan jollekulle toiselle taiteilijalle

maalatut fragmentit, jotka muodostavat mosaiikkikopion Raffaellon Pietarinkirkon *Kirkastumisesta*, niin hänkös yhdistäisi ne omintakeisella tavallaan, mielensä ja lahjojensa mukaisesti. Cumaen sibyllan teksti on epäilemättä minun käsissäni kärsinyt; se on vääristynyt ja köyhtynyt niin näkökulmaltaan kuin tyyliältään. Puolustan tekemiäni korjailuja vain sillä, että teksti oli alkuperäiskunnossaan käsittämätöntä.

Työni on vaatinut pitkiä yksinäisiä tunteja ja eristänyt minut maailmasta, joka on evännyt minulta aiemman hyvän-
tahtoisuutensa ja hehkunut mielikuvituksellisuutta ja voimaa. Nyt lukijani kenties kysyvät, kuinka sain lohtua tarinasta, joka kertoo kurjuuksista ja surullisista käänteistä. Se on yksi ihmisluonteen salaisuuksista, joka on edelleen minulle täysi arvoitus ja jonka vaikutusta en voi paeta. Tunnustan, että kertomus on koskettanut minua ja että minua ovat ahdistaneet ja peräti tuskastuttaneet jotkin sen osat, jotka olen uskollisesti aineistostani tulkinnut. Mutta ihmisluonto on sellainen, että nautin tuosta mielenkiihotuksesta, ja että kuvittelukyky, tuo myrskyjen ja maanjäristysten – tai vielä pahempaa, ihmisen riepottelevien ja turmiollisten intohimojen – maalailija, pehmitti todellisia surujani ja loputtomia harmittelujani verhoamalla nämä kuvitteelliset murheet sellaiseen ihanteellisuuteen, joka taittaa tuskalta tappavimman terän.

En tiedä, lieneekö tämä puolustuspuhe tarpeen. Vain mukaelmani ja käännökseni ansiot näet ratkaisevat, kuinka hyvin olen käyttänyt aikaani ja epätäydellisiä kykyjäni antaessani muodon ja aineksen sibyllan hauraille ja haalistuneille muistiinpanoille.

ENSIMMÄINEN LUKU

Olen syntyisin meren ympäröimästä maailmankolkasta, pilvien varjostamasta maasta, joka näytti maapallon rannattomien merien ja raivaamattomien mantereiden joukossa vain mitättömältä pisteeltä valtavassa kokonaisuudessa, mutta joka henkisillä kyvyillään päihitti ylivoimaisesti sitä suuremmat ja kansoitettummat maat. Kuinka totta onkaan, että ihmismieli on luonut kaiken sen, mikä ihmiselle oli hyvää tai suurta, ja että luonto on ollut vain hänen ensimmäinen palvelijansa. Kaukana pohjoisessa, rauhattomalla merellä sijaitseva Englanti vierailee unissani nykyään kuin valtaisa, kunnon miehistön saanut laiva, joka on kyennyt valjastamaan tuulet ja purjehtimaan ylväästi ulapalla.

Poikavuosinani tuo maa merkitsi minulle kaikkeutta. Seistessäni synnyinkukkuloillani ja nähdessäni silmänkantamattomiin ulottuvan tasanko- ja vuoristomaiseman, jota kirjoivat maanmiesteni asumukset ja jonka heidän aherruksensa sai kukoistamaan, maapallon keskipiste oli minusta juuri tuossa kohdassa. Koko muu maailma vaikutti pelkältä tarulta, jonka saatoin unohtaa ja jota en viitsinyt edes yrittää kuvitella enkä ymmärtää.

Kohtaloni on alusta pitäen ilmentänyt sitä, miten voimakkaasti epävakaisuus voi sävyttää ihmisen elämää. Tämä on lähestulkoon perintöosani. Isäni kuului niihin, joille luonto oli lahjoittanut avokätisesti kadehdittavia älyn- ja kuvittelunlahjoja ja jättänyt hänet sitten tuuliajolle suomatta matkalle enää järkeä ruorimieheksi tai arvostelukykyä luotsiksi. Hänen syntyperänsä oli epämääräinen, mutta olosuhteiden ansiosta hän

pääsi jo varhain julkiseen asemaan, ja hänen omalta isältään perimänsä pieni omaisuus hupeni pian muodin ja ylellisyyden korealla näyttämöllä.

Lyhyen ja ajattelemattoman elämänsä aikana hän sai ihailijoikseen yläluokkaisia haihattelijoita. Näistä vähäisin ei suinkaan ollut nuori hallitsija, joka pakeni puoluevehkeilyjä ja kuninkaallisten toimien rasittavia velvollisuuksia. Isän seura tarjosi joutilaille taattua hupia ja iloa. Päähänpistot, joita hän ei koskaan kyennyt hillitsemään, johtivat hänet toistuvasti vaikeuksiin, joista vain hänen kekseliäisyytensä saattoi hänet pelastaa. Kasautuvat kunnia- ja kauppavelat, jotka olisivat lanvistaneet kenet tahansa muun, hän hoiti kevein mielin ja ehtymättömän hilpeästi. Hänen seuransa oli niin haluttua rikkaiden pöydissä ja kaikenlaisissa kissanristiäisissä, että hänen laiminlyöntinsä painettiin villaisella, ja hänet itse liehakoitiin päihdyksiin.

Kaiken suosion tavoin myös tällainen suosio on katoavaista. Kaikenlaiset vaikeudet, joita hänen osakseen koitui, lisääntyivät pelottavaa vauhtia verrattuna hänen rajallisiin keinoihinsa hankkiutua niistä eroon. Monesti sellaisina aikoina häneen mieltynyt kuningas päästi hänet pälkähästä ja nuhteli sitten hellävaroen ystäväänsä. Isäni vannoi parantavansa tapansa, mutta hänen seurallisuutensa, alituinen tarpeensa saada nauttia to tunnainen annos ihailua ja ennen kaikkea hänet vallannut peliriippuvuus tekivät hänen hyvistä päätöksistään väliaikaisia ja lupauksistaan turhia. Herkkänä luonteena hän pani merkille, että hänen tenhonsa piireissä oli haihtumassa.

Kuningas meni naimisiin. Itävallan koppava prinsessa, josta tuli nyt Englannin kuningatar ja hovin johtohahmo, ei sie tänyt isäni vikoja ja paheksui kuninkaan auliutta suosia häntä. Isäni aavisteli haaksirikon lähestyvän, mutta sen sijaan että olisi

koettanut hyötyä viimeisestä tyvenestä myrskyn edellä, hän koettikin unohtaa tulevan onnettomuuden tekemällä yhä suurempia uhrauksia nautinnon jumalalle, tuolle kohtalonsa petolliselle ja julmalle ohjailijalle.

Kuningas, joka oli ominaisuuksiltaan erinomainen mutta helposti johdateltava ihminen, oli nyt joutunut komentelevan puolisonsa liekanaruun. Hän alkoi suhtautua äärimmäisen torjuvasti isäni holtittomuuteen ja hölmöilyihin ja lopulta inhosi niitä. Tottahan isäni käytös hälvensi näitä pilviä. Hänen rehti lämminsydämisyytensä, loistavat sutkauksensa ja luottamusta herättävä käytöksensä olivat vastustamattomia. Vain ollessaan muualla isäni menetti luottamuksensa, kun tarinoita hänen toilauksistaan tuotiin yhtenään hänen ystävänsä kuninkaan korviin.

Kuningattaren etevästi johtamana näitä poissaoloja pidennettiin ja syytöksiä kerättiin yhteen. Lopulta kuningasta ohjailtiin niin, että hän alkoi pitää isääni jatkuvien huolten aiheena. Kuningas tiesi, että joutuisi maksamaan isäni seuran tuottamasta lyhytaikaisesta mielihyvästä kuuntelemalla kiusallisia saarnoja ja vielä tuskallisempia huhuja irstailuista, joita hän ei pystynyt osoittamaan epätosiksi. Tästä seurasi, että hän yritti vielä kerran päästää isäni pinteestä, mutta epäonnistuttuaan siinä hylkäsi tämän ikiajoiksi.

Noihin tapahtumiin on varmaankin liittynyt syviä pyyteitä ja korkeavireisiä tunteita. Kuningas oli tunnettu hyvydestään, ja hän olikin tähän asti ollut lauhkea, mutta nyt hän oli muuttunut vakavan varoittlevaksi. Vuoroin pyytäen ja vuoroin moittien kuningas vetosi nyt koko mahdollaan ystäväänsä, jotta tämä ryhtyisi toteuttamaan todellisia harrastuksiaan. Päätäväisesti hän torjui isäni lumovoiman (joka totta puhuen oli nopeasti haihtumassakin), jotta tämä käyttäisi kykyjään jollakin kun

niallisella alalla, jolla kuningas, hänen hallitsijansa, voisi toimia hänen tukenaan, turvanaan ja suojelijanaan.

Isäni pani merkille kuninkaan ystävyydenosoituksen. Hetken aikaa hän elätteli kunnianhimoisia haaveita ja ajatteli, että hänen olisi hyvä vaihtaa silloiset tekemisensä jalompiin pyrintöihin. Niinpä hän lupasi vilpittömästi ja auliisti, mitä häneltä vaadittiin: jatkopalveluksistaan hän sai kuninkaalliselta isänältään rahaa, jolla voisi kuitata painostavat velat ja omistautua hyvin enteин uudelle uralleen. Mutta vielä sinä samana iltana, kun hän oli täynnä kiittolisuutta ja hyviä päätöksiä, hän hävisi pelipöydässä koko summan ja jäi sen päälle vielä vastaavan määrän velkaa. Halutessaan saada takaisin aluksi häviämänsä rahat isäni oli ottanut riskin, tuplannut panoksen ja aiheuttanut näin pelivelan, jota ei pystynyt lyhentämään yhtään. Koska häntä hävetti mennä uudelleen kuninkaan pakeille, hän käänsi selkänsä Lontoolle, sen valheellisille iloille ja turmeluksille, ja vetäytyi köyhyys ainoana kumppaninaan yksinäisyyteen Cumberlandin kukkuloiden ja järvien joukkoon.

Hänen älynä, sukkeluutensa, hänen henkilökohtaiset viehtymyksensä, kiehtovat käytöstapansa ja sosiaaliset lahjansa muistettiin pitkään ja mainittiin keskusteluissa. Missä nyt oli tämä seurapiirien suosikki, tämä jalosukuisten toveri, tämä säkenöivä hahmo, joka valaisi poikkeuksellisella säihkeellään hienostuneen ja riemukkaan hoviväen kokoontumisia? Hänen sanottiin olevan tietymättömissä, kadonneen. Kukaan ei ajatellut, että hänelle pitäisi maksaa viihdytyksistä todellisilla palveluksilla tai että hänen häikäisevä nokkeluutensa ansaitsisi jonkinlaisen eläkkeen. Kuningasta suretti hänen poissaolonsa. Hallitsija muisteli heidän yhdessä kokemiaan seikkailuja, toisteli mielellään ystävänsä sanontoja ja ylisti tämän lahjoja – mutta siihen tyrehtyikin isän muistelemineen.

kun avasin silmäni, käteni oli
puristunut tiukasti nyrkkiin
pakahtuvan sydämeni päälle ja
toivoton sieluni tuntui hukkuvan
surun ehtymättömään virtaan

NTAMO 2022

ISBN 978-952-215-867-3

*Frankenstein*ISTAAN PARHAITEN MUISTETUN
MARY SHELLEYN (1797–1851) TOINEN SUURI
ROMAANI KERTOO IHMISKUNNAN TUHOUTUMISESTA
KULKUTAUTIIN. SAMALLA *The Last Man* (1826)
ON KIRJA RAKKAUDESTA JA YHTEISELÄMÄSTÄ.
NYT SE ILMESTYY ENSIMMÄISTÄ KERTAA
SUOMEKSI ANTTI IMMOSEN KÄÄNTÄMÄNÄ
JA HUOMAUTUKSIN VARUSTAMANA.